

RESUMÉ

INOVACE OBOROVÉ SOUSTAVY: NA PRAHU ZMĚNY

Nikola Šrámková

- Oborová struktura středního odborného vzdělávání v České republice je nastavena tak, že vybízí žáky k příliš brzké specializaci. Uchazeči o střední vzdělávání si vybírají z velkého množství úzce specializovaných oborů (celkem 283 oborů). Obory mají různorodou kvalitu studijních programů a jejich absolventi odcházejí do praxe odlišně vybaveni všeobecně použitelnými funkčními gramotnostmi.
- Celý systém je málo pružný a neumožňuje příliš velkou vertikální (návaznost studia) ani horizontální (změna oboru) prostupnost.
- V Česku je také vysoký podíl žáků středních odborných škol a učilišť, kteří po dokončení školy nepracují ve svém oboru. Tři roky po konci studia zůstává ve svém oboru jen zhruba 35 % absolventů SOŠ, v případě učilišť to je přibližně 36 % absolventů.
- Podíl předčasných odchodů ze středního vzdělávání se v České republice pohybuje okolo 6 %, což je pod průměrem zemí EU (9,6 %). Zatímco se ale od roku 2010 procento předčasných odchodů v ostatních zemích většinou snížilo, v České republice rostlo (z původních 4,9 % na 6,2 %). Existují zde také významné meziregionální rozdíly: nejvyšší podíl těchto mladých lidí je v Karlovarském (9,7 %), Ústeckém (9 %) a Plzeňském kraji (8,5 %), naopak nejvíce žáků své studium dokončí v Praze (95 %), dále ve Zlínském kraji (94,7 %) a v Kraji Vysočina (94,3 %). Data zahrnují žáky, kteří změnili školu, obor či předčasně odešli ze střední školy.
- Žáci mají dlouhodobě zájem zejména o maturitní obory, na což ale nejsou některé kraje schopny reagovat. Chybí v nich dostatečná kapacita těchto škol a nedaří se poptávku uspokojit. Například v přijímacím řízení ve školním roce 2022/2023 mělo o maturitní obory v Praze a Středočeském kraji zájem 85 % žáků, školy mohly kapacitně uspokojit jen 75 %, resp. 58 % žáků.
- V dlouhodobém porovnání od roku 2017 lze vidět, že některé skupiny oborů, které oborová soustava nabízí, jsou dlouhodobě nenaplněné – např. Hornictví, hutnictví a slévárenství

(skupina 21) i Kožedělná a obuvnická výroba a zpracování plastů (skupina 32). Preference uchazečů při výběru konkrétního oboru jsou ovlivněny nejen zájmem o obor a vidinou snadného uplatnění na trhu práce, ale také nabídkou a kapacitami studijních programů v místě jejich bydliště či jejich dopravní dostupností. Strategii volby oboru ovlivňuje také rodina, učitelé, spolužáci či prostředí, ve kterém žáci vyrůstají. Významný vliv má i podoba přijímacího řízení.

- Roste podíl maturantů, kteří po absolvování střední odborné školy nastupují na vysokou školu. V roce 2022 se ke studiu na vysoké škole přihlásilo 97,6 % maturantů gymnázií (kat. K), 75,3 % maturantů odborných maturitních oborů (kat. M) a 45,8 % maturantů maturitních oborů kategorie L0 (s odborným výcvikem) a nástavbového studia (L5). Dobře připraveno pro studium na VŠ/VOŠ se přitom necítí 21 % žáků z kat. M a 33 % žáků z kat. L0.
- Zejména z výše jmenovaných důvodů usiluje MŠMT o reformu středního vzdělávání. Inovace oborové soustavy (dále IOS) je její dílčí částí, která vychází z implementační karty Strategie 2030+ a měla být dokončena v září 2023, tj. v prvním implementačním období. Ze sedmi klíčových aktivit je však zatím dokončena jen jediná. IOS má stát na 4 principech: uplatnitelnost absolventů, aktuálnost oborů, přístupnost oborové soustavy a atraktivita oborů.
- MŠMT chce, aby byla do roku 2027 až polovina oborů, které kraje nabízejí, všeobecná (viz Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy 2023–2027). Jak se však ukazuje, se záměrem MŠMT souzní jen některé kraje (např. Vysočina, Jihomoravský, Ústecký, Liberecký), zatímco jiné kraje upřednostní nejspíše svou představu rozvoje regionu a hodlají zachovat důraz na odborné obory (např. Plzeňský, Moravskoslezský). Ministerstvu se v tomto bodě nedaří najít společnou vizi se všemi kraji a zaměstnavateli.
- Aby mohl vzniknout konkrétní návrh řešení inovace oborové soustavy, bude nutné nejprve zodpovědět některé základní koncepční otázky, např. jakým způsobem by měla být posílena všeobecná složka vzdělávání v odborných oborech a jak se tudíž mají revidovat RVP pro obory středního odborného vzdělávání, jak obory redukovat, zda některé z nich slučovat a podle jakého klíče, jestli vytvářet společný základ pro více oborů zároveň nebo jaké budou možnosti zakončení studia v různých kategoriích oborů v souvislosti s jejich přístupností.

Jako klíčové pro další realizaci IOS vidíme zejména tyto kroky:

- Posílit strategické řízení vzdělávací politiky státu založenou na datech, od které by se zřetelněji odrážela implementace vzdělávací politiky krajů.
- Zlepšit komunikaci strategických záměrů MŠMT obsažených v Dlouhodobém záměru směrem k dalším aktérům, zejména krajům.
- Zajistit meziroční rozpočtovou stabilitu, která je nezbytná pro efektivní přípravu a realizaci transformačních cílů.
- Změnit mechanismus tvorby Dlouhodobého záměru ministerstva a následně krajů tak, aby proces jeho tvorby kopíroval funkční období krajských zastupitelů.
- Provést hlubší analýzu dlouhodobých záměrů krajů a porovnat, nakolik se jednotlivé krajské strategie shodují se záměrem MŠMT a implementovaly jeho opatření. V případě neodůvodněné neshody přijmout vhodná opatření k realizaci cílů MŠMT v IOS.
- Vyřešit koncepční otázky inovace oborové soustavy, např. jak posílit všeobecnou složku vzdělávání u odborných oborů, jak reagovat na potřeby zaměstnavatelů a jak je propojit s celoživotním vzděláváním aj.

- Vymežit legislativně možnosti zapojení zaměstnavatelů do odborného vzdělávání, tzv. duální vzdělávání, včetně systému spolufinancování.
- Zvolit koncepční a systémový přístup při návrhu rušení a slučování oborů, zlepšit spolupráci s aktéry, ujasnit zadání a nastavit jasně jejich kompetence, zejména zaměstnavatelů.
- Vytvořit konzistentní rámec center profesního celoživotního vzdělávání pro dospělé při středních školách s působností po celé ČR a s definovanou odpovědností za další vzdělávání. Propojit tato centra s Národní soustavou kvalifikací.
- Vybudovat systematickou podporu kariérního rozvoje žáků již od základní školy a na ni navazující kariérní poradenství během středoškolského studia. Propojit tento systém s daty o trhu práce i zájmu o obory, aby poradenství bylo vždy aktuální.
- Aktualizovat a zpřehlednit Národní soustavu kvalifikací.
- Získat chybějící data, např. nakolik rodiče a žáci strategizují při výběru škol (programů) nebo jaká je skutečná poptávka žáků. Využít v této souvislosti databázi projektu IPs data.
- Vytvořit registr učitelů, který by monitoroval počty a aprobace středoškolských učitelů. Tento krok by pomohl zřizovatelům ke strategickému plánování krajské soustavy, neboť budou mít přehled i o personálních kapacitách.

Celou analýzu naleznete online na webu eduin.cz, po načtení QR kódu do svého mobilního telefonu.

→ nebo v interaktivním pdf po kliknutí [zde](#)